

prof. dr Miomir Jakšić

NOVAC I STABILNOST PRIVREDE

Veliki ekonomista D . M. Kejns je suštinu makroekonomije ovako opisao: “vlade dugo mogu pre ivljavati štampajući novac; drugim rečima, tako one mogu osigurati kontrolu nad realnim resursima, baš kao da su ih prikupile oporezivanjem. Sredstvo je prokleta, ali efikasno i do određene granice mora se prihvatati. Kada nema drugog vlade tako pre ivljavaju; to je oporezivanje koje ljudi najte e izbegavaju”.

Ako se ne eli samo puko “pre ivljavanje” vlade moraju učiniti i mnogo više, vođene potrebom dosezanja ravnote e u uslovima stabilnosti. Mogući okvir za to su heterodokasni stabilizacioni programi. Stabilizacioni programi “heterodoksnog tipa” nalaze se na sredokraći između čisto tr išnih - neoklasičnih programa utemeljenih na potpunoj liberalizaciji svih tr išta i kejnzijskih programa makroekonomske regulacije i intervencije. Njihov hibridni karakter ogleda se u osloncu na ortodoksnu kresanju bud etskog deficita i ograničavanja novčane mase i uvođenju kejnzijske politike dohodaka koja bi u tranzitornom periodu trebalo da umanji visoke troškove skopčane sa padom proizvodnje, dohodaka i zaposlenosti.

Teorema o bud etskom ograničenju, kao što je to verovao i Kejns, u svom elementarnom vidu, pokazuje da dr ava svoje deficite mora da pokriva ili emisijom novca ili zadu ivanjem. U ortodoksnim programima stabilizacije to je u koliziji sa najva nijim atributima novca - stabilnošću i predvidivošću.

Problem finansiranja javnog sektora u samom je središtu visoke inflacije; štaviše, fiskalna politika proističe iz procesa političkog pregovaranja, pa se krajnji uzročnici inflacije moraju tra iti u nesposobnosti/nespremnosti institucija da ustanove čvrst fiskalni sistem koji će se odupreti redistributivnim zahtevima subjekata.

Kreiranje novca je značajan izvor dr avnih prihoda. U zemljama sa visokom inflacijom, “sinjora prihod” nije zanemarljiv deo društvenog bruto proizvoda. U tim uslovima vlade su izlo ene “fiskalnom pritisku” koji

se može definisati kao raskorak između “ciljnog” nivoa rashoda koji je prihvatljiv i sposobnosti da se prikupe porezi. Fiskalni režim u uslovima visoke inflacije karakteriše sledeće:

- (1) prihodi se ne mogu lako prikupiti uvećavanjem poreskih stopa;
- (2) nedostaje sistematičan i sveobuhvatan budžetski proces;
- (3) do novih sredstava putem javnog duga može se doći samo uz izuzetne teškoće.

U svetlu poverenja u “pravila ili diskreciona prava” keynzijanske stavove karakteriše:

- * veru u vladinu sposobnost da rešava ekonomske probleme;
- * nepoverenje da to privreda može sama postići;
- * uverenje da je vlada kompetentna i da joj na raspoloženju stoje odgovarajući instrumenti.

Monetaristi dokazuju da:

- * vlada ne može da zastupa javne interese;
- * ekonomski servomehanizam deluje efikasno;
- * naše poznavanje ekonomije je nesavršeno.

U središtu diskusije o pravilima koja će obavezivati vladu ili o njenim diskrecionim pravima na osnovu kojih će voditi politiku je neminovna nagodba inflacije - nezaposlenost. To je svojevrsni Indeks neprijatnosti kao zbir stope inflacije i stope nezaposlenosti koji svaka uspešna vlada mora da minimizira.

Jugoslavija kao “mala otvorena makroekonomija” mora (1) otkloniti podvojenost zaklonjenog-domaćeg i izloženog-izvoznog sektora i (2) ukoliko se opredeli za fiksni kurs, odnosno povremenu korekciju, tada fiskalnu politiku mora pratiti i odgovarajuća monetarna politika.

Međuzavisnost ključnih makroekonomskih agregata: (1) inflacije, (2) budžetskog deficita i (3) deviznog kursa pokazuje da mora postojati tesna veza između stabilizacije bazirane na kamati (SBK) i stabilizacije bazirane na deviznom kursu (SBDK). Veza između tri ključne cene (1) kamate (cene domaće novca u domaćem novcu), (2) inflacije (cene domaće novca u robama) i (3) deviznog kursa (cene domaće novca u stranom novcu) ne može se jednostrano predstavljati kao zanemarivanje deviznog kursa (održavanje režima dualnog kursa), ali ni kao prenebregavanje činjenice da u SR Jugoslaviji postoji “endemska inflacija” koja se ne može otkloniti samo devalvacijom, već strukturnom makroekonomskom politikom.